

Sprawa C-15/24 PPU [Stachev]ⁱ**Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości****Data wpływu:**

11 stycznia 2024 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Sofijski rajonen syd (Bułgaria)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

11 stycznia 2024 r.

Oskarżony w postępowaniu karnym:

CH

Przy udziale:

Sofijska rajonna prokuratura

Przedmiot postępowania głównego

Postępowanie zostało wszczęte w odniesieniu do dwóch rozbojów popełnionych w ramach ciągu przestępstw – przestępstw, o których mowa w art. 198 ust. 1 w związku z art. 26 ust. 1 Nakazatelen kodeks (kodeksu karnego) Republiki Bułgarii (zwanego dalej „NK”). Wobec oskarżonego CH jest obecnie stosowany środek zapobiegawczy w formie „tymczasowego aresztowania”.

Przedmiot i podstawa prawna odesłania prejudycjalnego

Wniosek, na podstawie art. 267 TFUE, o dokonanie wykładni mających zastosowanie do przedmiotu sprawy przepisów prawa Unii (dotyczących w szczególności zgodności z prawem czynności procesowych dokonanych z naruszeniem prawa dostępu do adwokata).

ⁱ Niniejszej sprawie została nadana fikcyjna nazwa, która nie odpowiada rzeczywistej nazwie żadnej ze stron postępowania.

Pytania prejudycjalne

1. Czy przepisy i orzecznictwo krajowe – na podstawie których sąd rozpatrujący kwestię istnienia uzasadnionego podejrzenia, że oskarżony uczestniczył w zarzucanym mu czynie zabronionym, w celu zastosowania lub wykonania odpowiedniego środka zapobiegawczego, jest pozbawiony możliwości dokonania oceny, czy dowody zostały zebrane z naruszeniem przysługującego oskarżonemu prawa dostępu do adwokata wynikającego ze wspomnianej dyrektywy, w sytuacji gdy był on podejrzany, a jego prawo do swobodnego przemieszczania się było ograniczone przez organy policji – są zgodne z 12 ust. 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności w związku z art. 47 akapit pierwszy Karty praw podstawowych Unii Europejskiej?

2. Czy przestrzegany jest wymóg poszanowania prawa do obrony i prawa do rzetelnego postępowania w rozumieniu art. 12 ust. 2 dyrektywy 2013/48 [...], jeżeli sąd rozpatrujący kwestię odpowiedniego środka zapobiegawczego posługuje się przy formułowaniu wewnętrznego przekonania dowodami zebranymi z naruszeniem wymogów wspomnianej dyrektywy, w sytuacji gdy dana osoba była podejrzana, a jej prawo do swobodnego przemieszczania się było ograniczone przez organy policji?

3. Czy wykluczenie dowodów zebranych z naruszeniem przepisów dyrektywy 2013/48 [...] przez sąd rozpatrujący kwestię odpowiedniego środka zapobiegawczego – pomimo odmiennych wskazówek udzielonych przez sąd wyższej instancji – negatywnie wpływa na spełnienie wymogów, o których mowa w art. 12 ust. 2 dyrektywy 2013/48 [...] w związku z art. 47 akapit pierwszy i drugi karty [...], dotyczących rzetelności postępowania, i czy budzi wątpliwości co do bezstronności sądu?

4. Czy przewidziana w art. 3 ust. 6 lit. b) dyrektywy 2013/48 [...] możliwość tymczasowego odstępstwa od prawa dostępu do adwokata w wyjątkowych okolicznościach w postępowaniu przygotowawczym – gdy konieczne jest podjęcie przez organy prowadzące dochodzenie natychmiastowych działań w celu zapobieżenia poważnemu utrudnianiu prowadzenia postępowania karnego – ma bezpośredni [...] skutek w danym państwie członkowskim Unii Europejskiej, w sytuacji gdy wskazany przepis nie jest transponowany do prawa krajowego tego państwa?

5. Czy przestrzegane są gwarancje, o których mowa w art. 9 ust. 1 lit. a) i b) w związku z motywem 39 dyrektywy 2013/48 [...], w wypadku istnienia pisemnego zrzeczenia się prawa dostępu do adwokata w odniesieniu do podejrzanego, który jest niepiśmienny, któremu nie wyjaśniono możliwych konsekwencji zrzeczenia

się i który następnie twierdzi przed sądem, że nie zapoznał się z treścią podpisanego przez niego dokumentu w okresie ograniczenia jego prawa do swobodnego przemieszczania się przez organy policji?

6. Czy zrzeczenie się przez podejrzanego, w momencie jego zatrzymania, prawa do obrony przez adwokata, wynikającego z przepisów dyrektywy 2013/48 [...], wyłącza obowiązek organów państwowych wyjaśnienia mu przysługującego mu prawa dostępu do adwokata i możliwych skutków ewentualnego zrzeczenia się wspomnianego prawa bezpośrednio przed przeprowadzeniem jakiegokolwiek dalszej czynności dochodzeniowej z udziałem tego podejrzanego?

Przepisy i orzecznictwo Unii Europejskiej

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej: art. 47;

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U. 2013, L 294): motyw 39, art. 3 ust. 6 lit. b), art. 9 ust. 1 lit. a) i b), art. 12 ust. 2;

Wyroki Trybunału w sprawach C-608/21 i C-209/22.

Przepisy prawa krajowego

Konstytucja na Republika Bułgaria (Konstytucja Republiki Bułgarii) (ogłoszona w DW nr 56 z dnia 13.7.1991 r., obowiązująca od tego samego dnia) (zwana dalej „KRB”).

Artykuł 5. (1) Konstytucja jest prawem najwyższym, a inne ustawy nie mogą być z nią sprzeczne.

(2) Przepisy Konstytucji mają skutek bezpośredni.

Artykuł 30. (1) Każda osoba ma prawo do wolności i nietykalności osobistej.

(2) Żadna osoba nie może być zatrzymana, poddana oględzinom, przeszukana lub w inny sposób poddana jakiegokolwiek ingerencji w jej nietykalność osobistą, chyba że na warunkach i w trybie określonych w ustawie.

(3) W nagłych przypadkach wyraźnie przewidzianych w ustawie właściwe organy państwowe mogą zatrzymać obywatela, o czym niezwłocznie powiadamiają organy sądowe. W ciągu 24 godzin od zatrzymania organ sądowy orzeka o jego zgodności z prawem.

(4) Każda osoba ma prawo do obrony przez adwokata od momentu zatrzymania lub postawienia jej zarzutów w charakterze oskarżonego.

Zakon za ministerstwoto na wytresznite raboti (ustawa o ministerstwie spraw wewnętrznych) (ogłoszona w DW nr 53 z dnia 27.6.2014 r.).

Artykuł 72. (1) Organy policji mogą zatrzymać osobę:

1. co do której istnieją dane wskazujące na to, że popełniła ona przestępstwo;

[...]

(5) [...] Od momentu zatrzymania dana osoba ma prawo do adwokata, przy czym zatrzymanego informuje się o możliwości zrzeczenia się prawa do adwokata i jego konsekwencjach, a także o prawie do odmowy składania wyjaśnień, jeżeli zatrzymanie odbywa się na podstawie ust. 1 pkt 1.

Artykuł 74. (1) W odniesieniu do osób, o których mowa w art. 72 ust. 1, wydaje się pisemny nakaz zatrzymania.

(2) W nakazie, o którym mowa w ust. 1, wskazuje się: [*treść nakazu*], w szczególności podstawy faktyczne i prawne zatrzymania; prawo osoby do zaskarżenia przed sądem zgodności z prawem zatrzymania; prawo do obrony przez adwokata od momentu zatrzymania;

(3) Zatrzymana osoba wypełnia oświadczenie, że powiadomiono ją o przysługujących jej prawach, a także o swoim zamiarze wykonywania lub niewykonywania jej praw określonych w ust. 2 pkt 6 lit. b)–f). Nakaz podpisuje organ policji i zatrzymana osoba.

(4) Odmowę lub niemożność podpisania nakazu przez osobę zatrzymaną potwierdza się za pomocą podpisu jednego świadka.

Nakazatelen kodeks (ogłoszony w DW nr 26 z dnia 2.4.1968 r., obowiązujący od dnia 1.5.1968 r.)

Artykuł 26. [...] (1) Przepisów art. 23–25 nie stosuje się w przypadku ciągu przestępstw – gdy dwa lub większa liczba czynów, które oddzielnie wypełniają jedno lub różne znamiona tego samego przestępstwa, zostały popełnione w niedługich okresach czasu, w takich samych okolicznościach i przy jednolitym stopniu winy, przy czym kolejne czyny wydają się, z obiektywnego i subiektywnego punktu widzenia, być kontynuacją poprzednich czynów.

(2) W przypadku ciągu przestępstw sprawca podlega karze zgodnie z czynami wchodzącymi w jego skład, rozpatrywanymi jako ogół, i przy uwzględnieniu wyrządzonego przez nie ogólnego skutku przestępczego.

Artykuł 198. (1) [...] Kto zabiera cudzą rzecz ruchomą w celu jej bezprawnego przywłaszczenia, używając przemocy lub groźby, podlega karze pozbawienia wolności, w wymiarze od trzech do dziesięciu lat, za rozbój.

Nakazatelno-procesualen kodeks (kodeks postępowania karnego) (ogłoszony w DW nr 86 z dnia 28.10.2005 r., obowiązujący od dnia 29.4.2006 r.)

Artykuł 25. (1) [*Zawieszenie postępowania karnego przy skierowaniu odesłania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*]

Artykuł 94. (1) Udział obrońcy w postępowaniu karnym jest obowiązkowy, gdy: [*inne hipotezy*] pkt 6 – oskarżony przebywa w areszcie;

Artykuł 96. (1) [...] Oskarżony może w każdym momencie postępowania zrzec się prawa do korzystania z pomocy obrońcy, z wyjątkiem przypadków, o których mowa w art. 94 ust. 1 pkt 1–3 i 6. Oskarżonego informuje się o konsekwencjach zrzeczenia się obrońcy.

Artykuł 97. (1) Obrońca może uczestniczyć w postępowaniu karnym od momentu zatrzymania osoby lub postawienia jej zarzutów w charakterze oskarżonego.

(2) Organ postępowania przygotowawczego wyjaśnia oskarżonemu, że ma on prawo do obrońcy, i zapewnia mu możliwość niezwłocznego skontaktowania się z obrońcą. Nie może on wykonywać żadnych czynności dochodzeniowych lub innych czynności procesowych z udziałem oskarżonego, dopóki nie wypełni tego obowiązku.

Artykuł 248. (Zmien. – DW nr 63 z 2017 r., obowiązujący od dnia 5.11.2017 r.)
(1) Na rozprawie wstępnej rozpatruje się następujące kwestie:

[...] 3. czy w postępowaniu przygotowawczym dopuszczono się usuwalnego istotnego naruszenia wymogów proceduralnych, skutkującego ograniczeniem praw procesowych oskarżonego, [*innych osób*];

5. [*inne kwestie*] wyznaczenie obrońcy, biegłego, tłumacza ustnego lub tłumacza pisemnego i [*inne kwestie*];

6. zastosowane środki przymusu procesowego;

[*inne kwestie*].

Artykuł 270. (1) Kwestia zmiany środka zapobiegawczego może zostać podniesiona w każdym momencie w postępowaniu sądowym. W przypadku zmiany okoliczności do właściwego sądu może zostać złożony nowy wniosek dotyczący środka zapobiegawczego.

Zwięzłe przedstawienie stanu faktycznego i postępowania

- 1 CH jest obywatelem Republiki Bułgarii. Nie ma on wykształcenia, nie posługuje się językiem bułgarskim na piśmie i był już karany w postępowaniach sądowych.
- 2 Po wszczęciu, w dniu 2.12.2022 r., postępowania przygotowawczego nr 2021/2022 według opisu 6 rejonowego zarządu przy stołecznej dyrekcji ds. wewnętrznych (zwanej dalej „6 RU SDWR”), w związku z tym, że w mieście Sofia około godz. 20:30 w dniu 2.12.2022 r. wyrwano cudze rzeczy ruchome – damską torebkę – będące w posiadaniu KL, przy użyciu siły – poprzez wyrwanie torebki z rąk pokrzywdzonej – przestępstwo, o którym mowa w art. 198 ust. 1 NK, a w dniu 14.12.2022 r. – postępowania przygotowawczego nr 2112/2022 r. według opisu 6 RU SDWR, w związku z tym, że w mieście Sofia około godz. 19:00 w dniu 14.12.2022 r. wyrwano cudze rzeczy ruchome – damską torebkę – będące w posiadaniu MN, bez jej zgody, z zamiarem niezgodnego z prawem przywłaszczenia, z użyciem siły – silnego wyrwania damskiej torebki z ręki pokrzywdzonej, w związku z czym pokrzywdzona upadła na ziemię – przestępstwo, o którym mowa w art. 198 ust. 1 NK, w dniu 16.12.2022 r., o godz. 13:00, CH został zatrzymany w drodze zarządzenia organu policji na okres do 24 godzin, w celu ustalenia okoliczności związanych z popełnieniem przestępstwa, o którym mowa w art. 198 NK w ramach drugiego postępowania przygotowawczego (wszczętego w dniu 14.12.2022 r.).
- 3 W tym samym dniu – 16.12.2022 r., o godz. 16:50, CH podpisał pisemne oświadczenie, że nie chce być broniony przez adwokata z wyboru i na własny koszt ani przez adwokata działającego z urzędu. Nie wyjaśniono mu jednak konsekwencji zrzeczenia się prawa do obrońcy. Złożenie tego oświadczenia wymaga, gdy zatrzymani są niepiśmienni lub nie mogą go wypełnić samodzielnie, aby zostało ono wypełnione przez funkcjonariusza, przy czym oświadczenia woli muszą być złożone przez samą osobę w obecności świadka, który poświadcza ich autentyczność poprzez złożenie podpisu. W niniejszym wypadku brakuje podpisów organu policji i świadka.
- 4 W sprawie nie ma żadnych danych faktycznych wskazujących na to, że CH został niezwłocznie powiadomiony o podstawach jego aresztowania, w szczególności o czynach, o których popełnienie był podejrzany.
- 5 Bezpośrednio po zatrzymaniu CH, w dniu 16.12.2022 r., w godz. od 13:10 do 13:25, został on przesłuchany przez organ policji w procesowym charakterze świadka i pod nieobecność obrońcy. Wskazano, że wyjaśniono mu jego prawa, że nie jest on zobowiązany do przyznania się do popełnienia przestępstwa i że może odmówić składania zeznań. W trakcie przesłuchania CH przyznał się, że w dniu 14.12.2022 r. uczestniczył w popełnieniu rozboju na kobiecie w mieście Sofia, wyrывая jej torebkę siłą, i wyraził gotowość do wskazania organom policji miejsca, w którym ukrył cudzą rzecz. W protokole przesłuchania odnotowano, że przesłuchanie odbyło się w obecności świadka OP, który jednak nie złożył podpisu potwierdzającego tę okoliczność.

- 6 Ponownie, w dniu 16.12.2022 r., w godz. od 14:10 do 14:40, przeprowadzono eksperyment dochodzeniowy z udziałem CH i pod nieobecność obrońcy, który doprowadził organy ścigania do miejsca, w którym znajdowała się przywłaszczona damska torebka. Z czynności dochodzeniowych sporządzono protokół z udziałem dwóch świadków, wykonując również fotografie.
- 7 W tym samym dniu – 16.12.2022 r., w godz. od 15:50 do 16:20, przeprowadzono przeszukanie lokalu mieszkalnego zajmowanego przez CH w jego obecności i pod nieobecność obrońcy, podczas którego zajęto odzież i obuwie. Czynności dochodzeniowe utrwalono w protokole, zapewniając udział dwóch świadków oraz wykonując również fotografie. Protokół ten został zatwierdzony przez sędziego Sofijski rajonen syd (sądu rejonowego w Sofii).
- 8 Następnie w dniu 16.12.2022 r., w godz. od 17:40 do 17:50, przeprowadzono identyfikację osoby, na żywo z udziałem CH i pod nieobecność obrońcy, podczas której pokrzywdzona MN rozpoznała go wśród czterech mężczyzn jako sprawcę napaści przestępczej popełnionej przeciwko niej. Z tej czynności dochodzeniowej sporządzono protokół z udziałem dwóch świadków, wykonując również fotografie.
- 9 Wkrótce potem, w dniu 16.12.2022 r., w godz. od 18:05 do 18:15, przeprowadzono oględziny CH i opisano noszoną przez niego odzież, a także zajęto noszoną przez niego kurtkę i spodnie. Z czynności dochodzeniowych sporządzono protokół z udziałem dwóch świadków, wykonując również fotografie. W protokole wyraźnie stwierdzono, że CH odmawia poddania się oględzinom, co zostało potwierdzone przez sędziego Sofijski rajonen syd.
- 10 Następnego dnia – 17.12.2022 r., w godz. od 15:40 do 15:50, przeprowadzono na żywo identyfikację osób z udziałem CH i pod nieobecność obrońcy w pierwszym postępowaniu przygotowawczym nr 2021/2022 r. według opisu 6 RU SDWR (wszczętym w dniu 2.12.2022 r.), podczas którego pokrzywdzona KL ujawniła CH wśród czterech osób płci męskiej jako sprawcę napaści przestępczej popełnionej na jej szkodę. Czynność dochodzeniowa została odnotowana w protokole i obejmowała udział dwóch świadków, przy czym wykonano również fotografie.
- 11 W tym samym dniu – 17.12.2022 r., postanowieniem prokuratora przy Sofijska rajonna prokuratura (prokuraturze rejonowej w Sofii, zwanej dalej „SRP”) CH został wezwany w charakterze oskarżonego w ramach drugiego postępowania przygotowawczego nr 2112/2022 r. według opisu 6 RU SDWR w odniesieniu do przestępstwa, o którym mowa w art. 198 ust. 1 NK. O godz. 18.00 w dniu 17.12.2022 r. oskarżonemu CH wyznaczono adwokata z urzędu w osobie adv. Georgija Stoyanova, ponieważ jego obrona jest obowiązkowa na mocy art. 94 ust. 1 pkt 6 NPK, przy czym obie te osoby zostały powiadomione o oskarżeniu o godz. 18:10. Niezwłocznie po tym, w dniu 17.12.2022 r., w godz. od 18:20 do 18:30, oskarżony CH został przesłuchany i oświadczył, że zrozumiał zarzuty i odmawia składania wyjaśnień.

- 12 Postanowieniem prokuratora przy SRP z dnia 17.12.2022 r. oskarżony CH został umieszczony w areszcie, na podstawie art. 64 ust. 2 NPK, na okres 72 godzin, w celu przygotowania wniosku do Sofijski rajonen syd o zastosowanie środka zapobiegawczego w formie „tymczasowego aresztowania”. Postanowieniem z dnia 19.12.2022 r. Sofijski rajonen syd uwzględnił wniosek prokuratora i zastosował wobec CH najcięższy środek zapobiegawczy, które to orzeczenie zostało utrzymane w mocy przez Sofijski gradski syd (sąd dla miasta Sofia) w dniu 29.12.2022 r.
- 13 Postanowieniem prokuratora przy SRP z dnia 5.1.2023 r. dwa postępowania przygotowawcze zostały połączone ze względu na istnienie związku między tymi dwoma rozbojami, a postępowanie to było kontynuowane pod sygn. 2112/2022 r. według opisu 6 RU SDWR.
- 14 Postanowieniem z dnia 13.6.2023 r., wydanym na posiedzeniu jawnym, skład sędziowski Sofijski rajonen syd oddalił wniosek oskarżonego CH o zmianę zastosowanego wobec niego środka zapobiegawczego w formie „tymczasowego aresztowania”. W dniu 22.6.2023 r. Sofijski gradski syd utrzymał w mocy to orzeczenie.
- 15 Postanowieniem prokuratora przy SRP z dnia 26.7.2023 r. CH został oskarżony o popełnienie dwóch rozbojów – o godz. 20:30 w dniu 2.12.2022 r., a także o godz. 19:00 w dniu 14.12.2022 r. – popełnionych w warunkach ciągu przestępstw w rozumieniu art. 198 ust. 1 w związku z art. 26 ust. 1 NK. W dniu 7.8.2023 r., o godz. 14:00, zmienione oskarżenie zostało podane do wiadomości CH i jego obrońcy z urzędu, przy czym podczas przeprowadzonego w godz. od 14:10 do 14:20 przesłuchania oskarżony oświadczył, że rozumie oskarżenie, nie przyznaje się do winy i zaprzecza, jakoby brał udział we wspomnianych dwóch rozbojach.
- 16 W dniu 14.8.2023 r. materiały dochodzeniowe zostały przedstawione adw. Stoyanowowi, aby mógł on się z nimi zapoznać. Następnego dnia – 15.8.2023 r. – wniesiono przed Sofijski rajonen syd akt oskarżenia przeciwko oskarżonemu CH w związku z zarzucanym ciągiem przestępstw, o którym mowa w art. 198 ust. 1 w związku z art. 26 ust. 1 NK, na podstawie którego wszczęto sprawę karną z oskarżenia publicznego nr 11234/2023 r. według opisu Sofijski rajonen syd, a w dniu 16.8.2023 r. prokurator przesłał do sądu pisemny wniosek o zmianę środka zapobiegawczego, złożony przez obrońcę z urzędu. W dniu 18.8.2023 r. odbyło się na posiedzeniu jawnym postępowanie na podstawie art. 270 NPK w celu rozważenia kwestii odpowiedniego środka zapobiegawczego, a postanowieniem z tego samego dnia skład orzekający zmienił ów środek na najłżejszy – „zgłaszanie się w celu złożenia podpisu”.
- 17 Powodem tego jest fakt, że oskarżony CH został zatrzymany na podstawie zarządzenia organu policji z dnia 16.12.2022 r., o godz. 13:00, od kiedy to powstało jego prawo do obrońcy na podstawie art. 30 ust. 4 Konstytucja na Republika Bułgaria. Wykonywanie tego prawa nie zostało zabezpieczone przez organy ścigania, ponieważ pomimo wypełnionego oświadczenia po zatrzymaniu,

które zawierało zrzeczenie się prawa do obrońcy, w świetle dostępnych w sprawie danych faktycznych, że CH jest niepiśmienny, a także jego oświadczenia na rozprawie, że nie jest świadomy charakter przedłożonego mu dokumentu, nie można wyciągnąć jednoznacznego wniosku, że CH dokonał dobrowolnego i świadomego wyboru w określonym kierunku – co najmniej wobec braku świadka, który mógłby poświadczyć rozpatrywany relewantny fakt.

- 18 W tej sytuacji wszystkie dokonane czynności dochodzeniowe, przeprowadzone po zatrzymaniu oskarżonego, a przed postawieniem mu zarzutów w charakterze oskarżonego – przesłuchanie świadka, eksperyment śledczy, identyfikacja osób na żywo, oględziny i pozasądowe oświadczenia o współudziale złożone przed organami policji – nie mogą być wykorzystane przez sąd przy dokonywaniu niezbędnej oceny uzasadnionego domniemania odnośnie do sprawstwa zarzucanego przestępstwa. Ponadto, zgodnie z art. 3 ust. 2 lit. a) i b) dyrektywy 2013/48/UE, prawodawca europejski, w przeciwieństwie do prawa krajowego w Republice Bułgarii, przewiduje zapewnienie dostępu do adwokata nawet w momentach poprzedzających zatrzymanie obywateli – zanim zostaną oni przesłuchani przez policję lub inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub gdy czynność dochodzeniowa lub inna czynność związana z gromadzeniem dowodów jest przeprowadzana przez organy prowadzące dochodzenie lub inne właściwe organy. Ponadto, zgodnie z art. 12 ust. 2 tej dyrektywy, państwa członkowskie zapewniają, aby w postępowaniu karnym przy ocenie dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa dostępu do adwokata, przestrzegane były prawo do obrony i prawo do rzetelnego postępowania. Termin transpozycji tej dyrektywy upłynął w dniu 27.11.2016 r., a w zakresie, w jakim dotyczy ona praw przyznanych osobom fizycznym i obowiązków państw członkowskich w zakresie ich przestrzegania, jej przepisy mają bezpośredni skutek wertykalny.
- 19 Zdaniem sądu odsyłającego aktualnie jedynym dowodem łączącym CH z obiektywnym aspektem pierwszego z przypisanych mu czynów zabronionych, i to pośrednim, są zeznania świadka QR, który twierdzi, że nabył od CH związany z oskarżeniem telefon komórkowy należący do pokrzywdzonej KL, zajęty następnie przez organy postępowania przygotowawczego.
- 20 Z powyższych względów sąd pierwszej instancji stwierdził, że pomimo przeszłości sądowej CH i okoliczności, że przestępstwa wpisywały się formalnie w ramy okresu próbnego, który został na niego nałożony w następstwie wcześniejszego wyroku skazującego, biorąc pod uwagę ograniczoną wagę uzasadnionych podejrzeń co do jego ewentualnego współudziału oraz jego aresztowanie przez okres dłuższy niż osiem miesięcy, należało zmienić zastosowany środek zapobiegawczy na najłżejszy, a mianowicie „zgłaszanie się w celu złożenia podpisu”, ponieważ wspomniane źródło informacji o domniemanym sprawstwie jednego z rozbojów może uzasadnić pierwotne zatrzymanie, lecz nie przedłużające się wykonywanie najcięższego środka przymusu osobistego na sądowym etapie postępowania.

- 21 W wyniku sprzeciwu przedstawiciela SRP, postanowieniem z dnia 7.9.2023 r. Sofijski gradski syd uchylił orzeczenie Sofijski rajonen syd i utrzymał w mocy przyjęty wobec CH środek zapobiegawczy w formie „tymczasowego aresztowania”. W uzasadnieniu sąd wyższej instancji zarzucił Sofijski rajonen syd, że jest stronniczy, ponieważ „zajął stanowisko w kwestii winy i naruszył art. 6 ust. 1 EKPC [...] orzekając w przedmiocie wiarygodności zebranego materiału dowodowego i jego wystarczającego charakteru”. Orzeczono również, że o ile „jest prawdą jest, że prawa CH faktycznie zostały naruszone z powodu niezapewnienia pomocy obrońcy”, o tyle „nie przedstawiono żadnego dowodu na to, że od tego aresztowania wniesiono środek zaskarżenia przewidziany ustawą”, a także że „oskarżony i jego obrońca mogli dochodzić swoich praw” – zgodnie ze szczególną ustawą przewidującą odpowiedzialność państwa za zatrzymanie przez organy policji na okres do 24 godzin. Ponieważ nie podjęto takiej inicjatywy, Sofijski gradski syd podkreśla, że „choć nie zapewniono CH obrońcy podczas jego zatrzymania [...] czynności przeprowadzone z jego udziałem lub bez jego udziału do czasu postawienia go przed sądem w charakterze oskarżonego nie wydają się niezgodne z prawem i nie tracą swojej mocy dowodowej”.
- 22 W dniu 2.10.2023 r., w toku posiedzenia jawnego, niniejszy skład orzekający ponownie orzekł w przedmiocie środka zapobiegawczego i zmienił go na „zgłaszanie się w celu złożenia podpisu”, z uwagi na brak uzasadnionych podstaw do odstąpienia od uzasadnienia przedstawionego w poprzednim postępowaniu.
- 23 W wyniku sprzeciwu wniesionego przez przedstawiciela SRP, postanowieniem z dnia 7.11.2023 r. Sofijski gradski syd, w innym składzie, uchylił orzeczenie Sofijski rajonen syd i utrzymał w mocy przyjęty wobec CH środek zapobiegawczy w formie „tymczasowego aresztowania”. W uzasadnieniu sąd wyższej instancji wymienił część zebranych w sprawie dowodów – które zdaniem sądu odsyłającego nie dotyczą bezpośrednio udziału CH w dwóch rozbojach – i przyjął, że dowody, jako ogół, potwierdzają „uzasadnione podejrzenie sprawstwa oskarżonego”. Następnie Sofijski gradski syd wskazał, że „nie stwierdził również naruszeń przepisów proceduralnych należących do kategorii istotnych wymogów proceduralnych w toku postępowania przygotowawczego w chwili zatrzymania oskarżonego”, ponieważ „ETPC ma utrwalone orzecznictwo, zgodnie z którym osobie oskarżonej lub podejrzanej należy przyznać wczesny dostęp do adwokata”, lecz prawo to „nie jest przyznawane w sposób bezwzględny”. Wskazał on również, że CH został jednoznacznie poinformowany o przysługującym mu prawie dostępu do adwokata, którą to okoliczność domniemywa się ze względu na doręczenie przez organy policji odpisu nakazu aresztowania, a ponadto podpisał pisemne oświadczenie o przysługujących mu prawach i że, w związku z tym, brakuje podstaw, by przyjąć tezę Sofijski rajonen syd, zgodnie z którą „to zrzeczenie się prawa do adwokata zostało dokonane bez poinformowania, to jest, że oskarżony nie wiedział o tym, co zostało podpisane, ponieważ jest niepiśmienny”. Sądowi pierwszej instancji poczyniono również zarzut dotyczący sposobu „wykładni dyrektywy 2013/48”, ponieważ jej art. 3 [ust.] 6 „zezwala na czasowe odstępstwo od praw na etapie postępowania przygotowawczego”.

Zasadnicze argumenty stron w postępowaniu głównym

- 24 [dane dotyczące jedynie stanowisk, czy należy skierować wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym]

Zwięzłe uzasadnienie odesłania prejudycjalnego

- 25 Przedmiotem badania w niniejszym postępowaniu jest ewentualny udział oskarżonego CH w przestępstwie, za które został pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a do sądu należy orzeczenie co do istoty w przedmiocie winy. Główną kwestią wymagającą wyjaśnienia jest to, czy organy postępowania przygotowawczego zapewniły CH prawo dostępu do adwokata podczas jego faktycznego zatrzymania i przed jego formalnym wezwaniem w charakterze oskarżonego, wynikające z dyrektywy 2013/48, biorąc pod uwagę sprzeczne stanowiska niniejszego składu orzekającego i sądu wyższej instancji w przedmiocie stosowania przepisów tej dyrektywy.
- 26 Po pierwsze, Trybunał musi odpowiedzieć na pytanie, czy przepisy i orzecznictwo krajowe – na podstawie których, w celu zastosowania lub wykonania odpowiedniego środka zapobiegawczego, sąd jest pozbawiony możliwości dokonania oceny, czy dowody zostały zebrane z naruszeniem przysługującego oskarżonemu prawa dostępu do adwokata wynikającego ze wspomnianej dyrektywy, w sytuacji gdy był on podejrzany, a jego prawo do swobodnego przemieszczania się było ograniczone przez organy policji – są zgodne z art. 12 ust. 2 dyrektywy 2013/48 w związku z art. 47 akapit pierwszy Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Konieczność podniesienia tego pytania jest uwarunkowana pierwszym wydanym orzeczeniem Sofijski gradski syd, postanowieniem z dnia 7.9.2023 r., w zakresie, w jakim bezwarunkowo odmówiono tego uprawnienia sądowi pierwszej instancji. Dla zweryfikowania prawidłowości tezy przyjętej przez sąd wyższej instancji konieczne jest również udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy spełniony jest wymóg poszanowania prawa do obrony i prawa do rzetelnego postępowania w rozumieniu art. 12 ust. 2 dyrektywy 2013/48, gdy sąd rozpatrujący kwestię odpowiedniego środka zapobiegawczego wykorzystał przy kształtowaniu swojego wewnętrznego przekonania dowody zebrane z naruszeniem wymogów tej dyrektywy, w czasie gdy dana osoba była podejrzana, a jej prawo do swobodnego przemieszczania się było ograniczone przez organy policji. Sąd odsyłający przypomina, że Trybunał był wielokrotnie konfrontowany z problemem systemowym istniejącym w ustawodawstwie krajowym sądu odsyłającego, związanym z brakiem odpowiedniej transpozycji i wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym i dyrektywy 2013/48, w części dotyczącej podejrzanych, który to reżim prawny nie jest znany w Republice Bułgarii (zob. sprawy C-608/21 i C-209/22).

- 27 Zasadnicza możliwość rozważenia przez sąd rozpatrujący kwestię środka zapobiegawczego – zbadania przestrzegania praw podejrzanego/oskarżonego przy zbieraniu dowodów, które to prawa wynikają z dyrektywy 2013/48 – ma decydujące znaczenie dla oceny istnienia/braku uzasadnionego domniemania jego udziału w popełnieniu zarzucanego przestępstwa. Zdaniem sądu odsyłającego poszanowanie prawa do obrony i prawa do rzetelnego postępowania, o których mowa w art. 12 ust. 2 wspomnianej dyrektywy, musi być zrealizowane nie tylko przy wydaniu końcowego orzeczenia sądu o winie danej osoby, lecz również przy ocenie, czy – lub odpowiednio jaki – środek zapobiegawczy należy zastosować/wykonać w stosunku do tej osoby.
- 28 Następnie, ponownie mając na uwadze pierwsze orzeczenie Sofijski gradski syd, postanowieniem z dnia 7.9.2023 r., a także uwagi dotyczące stroniczości skierowane przeciwko sądowi odsyłającemu, Trybunał powinien również odnieść się do kwestii, czy wykluczenie dowodów zebranych z naruszeniem przepisów dyrektywy 2013/48, przez sąd rozpatrujący kwestię odpowiedniego środka zapobiegawczego – pomimo odmiennych wskazówek udzielonych przez sąd wyższej instancji – negatywnie wpływa na spełnienie wymogów, o których mowa w art. 12 ust. 2 dyrektywy 2013/48 w związku z art. 47 akapit pierwszy i drugi karty, dotyczących rzetelności postępowania, i czy budzi wątpliwości co do bezstronności sądu.
- 29 W drugim orzeczeniu Sofijski gradski syd, postanowieniem z dnia 7.11.2023 r., Sofijski gradski syd stwierdził, że w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy zastosowanie ma art. 3 ust. 6 lit. b) dyrektywy 2013/48, który przewiduje możliwość tymczasowego odstępstwa od prawa dostępu do adwokata w wyjątkowych okolicznościach na etapie postępowania przygotowawczego, gdy konieczne jest podjęcie przez organy dochodzeniowe natychmiastowych działań w celu zapobieżenia poważnemu utrudnianiu postępowania karnego. Postawiona teza wymaga, aby TSUE orzekł, czy przepis ten jest bezpośrednio skuteczny w danym państwie członkowskim Unii Europejskiej, w sytuacji gdy nie został on transponowany do prawa krajowego tego państwa i nie przyznaje praw zainteresowanym osobom fizycznym. W tym miejscu należy zauważyć, że w opinii niniejszego składu orzekającego przepis art. 3 ust. 6 lit. b) dyrektywy 2013/48 nie został wyraźnie wdrożony do prawa krajowego ze względu na jego oczywistą sprzeczność z art. 30 ust. 4 Konstytucja na Republika Bułgaria, który wyraźnie i jednoznacznie stanowi, że prawo do obrońcy powstaje z chwilą zatrzymania lub postawienia osobie zarzutów w charakterze oskarżonego, czyli nie jest dopuszczalne jakiegokolwiek odroczenie w aspekcie czasowym.
- 30 Kolejnym istotnym pytaniem, na które Trybunał musi odpowiedzieć, jest to, czy przestrzegane są gwarancje określone w art. 9 ust. 1 lit. a) i b) w związku z motywem 39 dyrektywy 2013/48, w wypadku istnienia pisemnego zrzeczenia się prawa dostępu do adwokata w odniesieniu do podejrzanego, który jest niepiśmienny, któremu nie wyjaśniono możliwych konsekwencji zrzeczenia się i który następnie twierdzi przed sądem, że nie zapoznał się z treścią podpisanego przez niego dokumentu w okresie ograniczenia jego prawa do swobodnego

przemieszczania się przez organy policji. Uzasadnienie niniejszego sądu jest związane z pierwszym orzeczeniem Sofijski gradski syd, postanowieniem z dnia 7.9.2023 r. (zob. pkt 21 powyżej).

- 31 Wreszcie Trybunał musi również odpowiedzieć na pytanie, czy zrzeczenie się przez podejrzanego, w momencie jego zatrzymania, prawa do obrony przez adwokata wyłącza obowiązek organów państwowych wyjaśnienia mu przysługującego mu prawa dostępu do adwokata i możliwych skutków ewentualnego zrzeczenia się wspomnianego prawa bezpośrednio przed przeprowadzeniem jakiegokolwiek dalszej czynności dochodzeniowej z udziałem tego podejrzanego. Ustawodawstwo krajowe sądu odsyłającego zezwala osobie zatrzymanej na zrzeczenie się prawa do pomocy prawnej adwokata, lecz takie zrzeczenie się jest niedopuszczalne po formalnym postawieniu mu zarzutów. Ta specyfika ram prawnych zakłada stałą interpretację przez Wyrchoven kasacionen syd (najwyższy sąd kasacyjny) w Republice Bułgarii, zgodnie z którą pierwotne zrzeczenie się przez daną osobę zatrzymaną prawa do obrońcy w momencie ograniczenia jej prawa do swobodnego przemieszczania się rozciąga się również na wszystkie pozostałe czynności dochodzeniowe z jej udziałem – zanim uzyska ona status oskarżonego.
- 32 Właśnie zgodnie z tym utrwalonym orzecznictwem Wyrchoven kasacionen syd toczyło się niniejsze postępowanie, ponieważ organy postępowania przygotowawczego przeprowadziły liczne czynności dochodzeniowe z udziałem CH po jego zatrzymaniu – przesłuchanie w charakterze świadka, eksperyment śledczy, identyfikację na żywo, oględziny – bez wyjaśnienia mu istoty tych czynności, ich prawdopodobnych konsekwencji i zapewnienia mu możliwości obrony przez adwokata w odniesieniu do każdej z nich.